

تحلیل میزان توجه به ابعاد هویت ملی در برنامه‌ی درسی اجرا شده از دیدگاه دبیران دوره متوسطه (مطالعه موردی شهرستان نقده)

یوسف رضایور^۱، فیروز محمدی^۲، مریم بیرام زاده چیانه^۳

^۱استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

^۲دانشیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

^۳کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشگاه تبریز، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

نویسنده مسئول:

مریم بیرام زاده چیانه

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی میزان توجه برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی از دیدگاه دبیران مقطع متوسطه انجام شده است. در این پژوهش به برنامه درسی اجرا شده از دو بعد روش تدریس و ارزشیابی توجه شده است. تحقیق حاضر توصیفی - پیمایشی است. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته است. برای به دست آوردن روایی سوالات از نظرات اساتید مجرب، و برای پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است. جامعه آماری کلیه دبیران دوره اول و دوم متوسطه شهرستان نقده به تعداد ۱۴۰ نفر بود که از این تعداد ۱۰۳ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. نتایج پژوهش با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی بررسی شده است. تحلیل داده‌ها نشان داد که برنامه‌درسی اجرا شده، به اندازه مورد انتظار به ابعاد هویت ملی توجه ندارد. همچنین نتایج نشان داد که بین دبیران مرد و دبیران زن در میزان توجه به ابعاد هویت ملی تفاوت وجود دارد.

کلید واژه‌ها: برنامه‌درسی اجرا شده، روش تدریس، ارزشیابی، ابعاد هویت ملی، دوره متوسطه.

مقدمه و بیان مسئله

تحقق جامعه آرمانی مستلزم وجود شهروندانی است که باورها، گرایش‌ها و تمایلات لازم برای توسعه و پیشرفت آن جامعه را داشته باشند. یکی از عوامل مهمی که می‌تواند باعث حفظ سرمایه‌های فکری یک ملت شود ایجاد و تقویت احساس وابستگی روحی و اطمینان خاطر افراد آن جامعه نسبت به سرزمین خود است و این امر زمانی اتفاق می‌افتد که کشور بتواند احساس هویت ملی را در میان همه افراد ملت خود ایجاد کند. اصلی‌ترین نهادی که وظیفه درونی کردن ارزش‌ها و اصول حاکم بر جامعه را بر عهده دارد، آموزش و پرورش است. نقش نهاد آموزش و پرورش در شکل‌دهی به هویت ملی، محافظت و رساندن میراث فرهنگی ملت‌ها به نسل‌های آینده، ایجاد حس علاقه به سرزمین و میهن‌دوستی و در نهایت احیا و تکوین هویت ملی، در مقابل سایر نهادها انکارناپذیر است (خدایار، ۱۳۸۶: ۱). این نقش از طریق برنامه‌های درسی روی یادگیرندگان اعمال می‌شود. برنامه‌های درسی به عنوان یکی از ارکان نظام تعلیم و تربیت، دارای نقش محوری در شکل‌گیری هویت ملی هستند. لذا با در نظر داشتن به ضروریات جامعه کنونی، می‌توان به این نتیجه رسید که برنامه‌های درسی به میزان زیادی در عمل به ابعاد هویت ملی نقش دارند. در هر کشور، نظام آموزشی نقش بسیار پر رنگی را ایفا می‌کند، و این نقش از طریق برنامه‌های درسی اعمال می‌شود. برنامه درسی تعاریف مختلفی را شامل می‌شود که هر یک به جنبه‌های خاصی از آن اشاره دارد. نوع تعریف برنامه درسی با توجه به دیدی که افراد به ماهیت تربیت دارند، متغیر است (طالب‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۰۵). در تعاریف مختلف ارائه شده از برنامه‌درسی، اگرچه موارد متغیری مانند مجموعه‌ای از دروس یا برنامه‌ای برای مطالعه افراد، فهرست مطالب اصلی، برنامه زمانی کاربردی برای تدریس، مجموعه‌ای از اهداف افراد دیده می‌شود (فتحی و اجارگاه، ۱۳۸۴: ۱۵). در نظام آموزشی کشور، معلمان به عنوان مجریان برنامه‌های درسی، در صف اول عمل قرار دارند. و دارای قدرت اختیار بیشتری، برای انتخاب قسمت‌هایی از آموزش هستند (طالب‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۰۵). از آنجایی که در قرن حاضر تهاجم فرهنگی و فرار سرمایه‌های فکری بسیار رواج یافته، لذا باید با توجه به موارد گفته شده به ابعاد هویت ملی و تقویت آن به طور ویژه پرداخته شود. بنابراین ضروری می‌باشد که به این امر توجه کافی شود. هویت امری سیال است و فرآیند هویت‌یابی در طول زندگی انسان تداوم می‌یابد و شکل می‌گیرد. هویت دارای سطوح و طبقه‌بندی‌های گوناگون است. در یک دسته‌بندی کلی می‌توان دو نوع هویت را از یکدیگر جدا نمود: الف) هویت فردی ب) هویت جمعی یکی از جامع‌ترین بخش‌های هویت جمعی، هویت ملی^۱ است که فراگیرترین و درعین حال مشروع‌ترین سطح هویت در تمامی نظام‌های اجتماعی است (حاجیان، ۱۳۷۹: ۱۹۳). هویت ملی به عقیده حاجیان، پر اهمیت‌ترین بخش هویت تلقی می‌شود. به عقیده ایشان برخورداری از هویت مستقل در حیات فردی و جمعی هر انسان، به عنوان بخش اساسی در زندگی هر انسان می‌باشد. زندگی انسان با تفکیک، عنصر شناسایی و تمایزگذاری بین خود و دیگران معنا می‌بد و او را به سمت تکاپو سوق می‌دهد. از بین انواع مختلف هویت، هویت ملی، به نام کشور که به صورت واحدهای جداگانه جغرافیایی، سیاسی و فرهنگی معنا می‌یابد، اهمیت بیشتری دارد. زیرا که کشور را یک واحد جداگانه سیاسی، عناصر هویت بخش یک نظام را از نظام‌های دیگر جدا می‌کند (حاجیان، ۱۳۷۹: ۱۰۱). بخش مهمی از هویت انسان، هویت ملی است که در آن می‌توان به شناسایی سیاسی-فرهنگی افراد در سرزمین پرداخت. هویت ملی دارای دو بعد ذهنی و جمعی است. بعد ذهنی این است که هر فرد خود را بشناسد، و بعد جمعی کمک می‌کند تا هر فرد در زمینه‌ای از روابطش با دیگران و در یک جامعه گسترده‌تر که متعلق به آن است، تعریف کند (پاردی و ویلس، ۲۰۰۷: ۶۸).

تعریف ذهنی از هویت ملی به عقیده اندرسون^۳ که ملت را یم جامعه می‌داند (اندرسون، ۱۹۹۱). همچنین عقیده دارد که بالا رفتن سطح آگاهی هویت ملی در دوره جنگ، یا حتی به هنگام وقوع ورزشی ممکن است آشکار باشد، اما بیشتر اوقات مردم هویت ملی را آشکار می‌پندارند (گلنر^۴، ۱۹۸۳: ۶). از همه تعاریف هویت ملی می‌توان به یک تعریف مشترک دست یافت و آن اینکه اجتماعی از انسانها که در یک قلمرو، زندگی می‌کنند، دارای جد مشترک هستند، زمان‌های گذشته آداب و رسوم مشترکی دارند و منافع مشترکی دارند و عموماً دارای زبان یکسانی هستند (بیرو، ۱۳۷۰: ۲۳۶). اعضای یک ملت، گذشته‌ای مشترک دارند و اعضای آن، کم و بیش از این گذشته آگاهی دارند. عناصری بسیاری می‌توانند در تشکیل ملت مؤثر باشند، مانند عوامل نژادی، جغرافیا، زبان، که در میان تاریخ فراهم آمده است. واضح است برای آن که

1- National Identity

2- Purdie & Wills

3- Anderson

4 - Gellner

یک جمع ملی پدید آید، هم باید یک فرهنگ کلی غالب وجود داشته باشد، و هم باید زمینه مشترک ارزشی به وجود آمده باشد تا یکپارچگی و اجماع کم و بیش آشکار اعضای ملت را فراهم آورد (طالبی، ۱۳۷۸: ۲۹). هویت ملی به عنوان زیرمجموعه‌ای از هویت جمعی بر حوزه‌های روانی سایه افکنده و تأثیرگذار بوده است. هویت ملی از آن جهت که فرآیند پاسخگویی آگاهانه یک ملت به پرسش‌هایی درباره گذشته، حال و آینده، خاستگاه اصلی و دائمی، منزلت سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و ارزش‌های برگرفته از تاریخ و گذشته خود است، ضرورت شناخت و بررسی دارد (میرمحمدی، ۱۳۸۳: ۸). اهمیت موضوع هویت ملی و شکل‌گیری و تقویت آن، نظام‌های تعلیم و تربیت را ملزم می‌سازد تا از یک منظر کل نگر همه عناصر موجود در نظام آموزشی را در تعامل با این موضوع مورد بررسی قرار دهند. یکی از این عناصر، برنامه مدارس است که می‌تواند تأثیرات عمده و اثرگذاری را بر شکل‌گیری و تقویت هویت ملی ایجاد کند (مژگانی، ۱۳۸۹: ۸۰). بنابراین می‌توان گفت که برنامه‌های درسی خواهان توجه به ابعاد هویت ملی، باید در عناصر خود به این امر توجه داشته باشند، که برنامه درسی اجرا شده، با توجه به ماهیت خود، باید در عناصر روش تدریس و ارزشیابی توجه بیشتری به این موضوع داشته باشد. بر این اساس می‌توان پرسید که "برنامه درسی اجرا شده در دوره متوسطه، تا چه میزان توانسته است به ابعاد هویت ملی توجه کند؟"

سؤال‌های پژوهش

در این مقاله هدف اصلی آن است که به این سؤال پاسخ داده شود: "آیا برنامه درسی اجرا شده، از دیدگاه دبیران، در دوره متوسطه به ابعاد هویت ملی توجه دارد؟" بر پایه این پرسش اصلی، سؤال‌های مشخص‌تری به شرح زیر مطرح و پاسخگویی به آنها مورد نظر است:

- ۱- معلمان تا چه میزان، در روش‌های تدریس برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی توجه می‌کنند؟
- ۲- معلمان تا چه میزان، در ارزشیابی برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی توجه می‌کنند؟
- ۳- آیا بین میزان توجه روش‌های تدریس برنامه درسی اجرا شده، از دیدگاه دبیران مرد و دبیران زن، تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟
- ۴- آیا بین میزان توجه ارزشیابی برنامه درسی اجرا شده، از دیدگاه دبیران مرد و دبیران زن، تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

پیشینه تحقیق

در زیر به برخی پژوهش‌های انجام یافته در حوزه هویت ملی اشاره می‌گردد:

کیم^۵ در سال (۲۰۰۴)، در پژوهشی به بررسی برنامه درسی کره پرداخته است ایشان هویت ملی در درس مطالعات اجتماعی برنامه درسی کره را مورد توجه قرار داده است و همچنین برنامه کره، هفت بار مورد تجدیدنظر قرار گرفته است که در هر بار با توجه به تغییرات اجتماعی کره و جهان، مفهوم پردازی هویت ملی در برنامه درسی اصلاح شده است. پارمنتر^۶ (۱۹۹۹) در پژوهشی به بررسی ایجاد هویت ملی در یک دنیای در حال تغییر: چشم اندازی در آموزش ژاپنی پرداختند. در پژوهش ایشان مشخص شد که سیاست‌گذاران آموزش و پرورش ژاپن با دانش‌آموزان مدارس متوسطه و دانشجویان مراکز تربیت معلم در ارتباط با این موضوع که لازم است به نقش آموزش و پرورش در رشد هویت ملی در مدارس اهمیت بیشتر داده شود نظرات یکسانی دارند. شیخاوندی (۱۳۸۳) در مقاله خود با عنوان «بازتاب هویت اقوام ایرانی در کتاب‌های درسی دوره‌های راهنمایی و متوسطه» به بررسی نقش اقوام ایرانی در کتاب‌های درسی پرداخته است. به نظر او کتاب‌های درسی آئینه تمام‌نمای سیاست‌های ایدئولوژیک فرهنگی، دینی، سیاسی و اجتماعی جامعه می‌باشند. هم چنین نقش تعیین‌کننده‌ای در تکوین هویت‌های جمعی، قومی، ملی و دینی ایفا می‌کنند در این پژوهش او اشاره می‌کند که با مرور کتاب‌های درسی متوجه شده است که در کتاب‌های تعلیمات اجتماعی و جامعه‌شناسی از پرداختن به مقولات هویت و فرهنگ قومی پرهیز شده است و بیش تر به ویژگی‌های مردانه و شهری تأکید به عمل آمده است. خدا یار و فتحی (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان "هویت ملی در کتاب‌های آموزش و پرورش" به این نتیجه دست‌یافته‌اند که: مؤلفان کتاب‌های درسی و برنامه‌ریزان آموزش پرورش در انعکاس مفاهیم و مصداق‌های هویت ساز و بحث نظری هویت در کتاب‌های یادشده عملکرد مناسبی داشته‌اند، اما در حوزه تمدن ایرانی عملکردشان نسبتاً ضعیف است. صالحی‌عمران، رضایی و

^۵- Kim

^۶- Parmenter

نیاز آذری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان «بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی، در کتاب‌های دوره راهنمایی» به این نتیجه دست یافتند که توجه متعادلی به عناصر سازنده هویت نشده است. بیشترین ضریب اهمیت در میان درس‌ها و صفحه‌های کتاب‌های درسی این دوره، به مقوله دینی-مذهبی اختصاص دارد. با مروری بر پژوهش‌های انجام شده در حوزه هویت ملی و آموزش و پرورش می‌توان دریافت که توجه کافی به این موضوع نمی‌شود، بنابراین انجام تحقیق در این زمینه، به ویژه در حوزه برنامه درسی اجرا شده با توجه به نقش معلم و ارتباط تنگاتنگ آن با دانش‌آموزان، حائز اهمیت است.

روش بررسی

در این بررسی، برنامه درسی اجرا شده، به روشی گفته می‌شود که با تصمیم‌گیریهایی معلم در موقعیت‌های یاددهی-یادگیری شروع خواهد شد. به این ترتیب که یکی از منابع معتبر کسب اطلاع از اتفاقات شکل دهنده برنامه درسی اجرا شده معلم است. اگرچه برای کسب اطلاع از رخدادهای کلاس درس می‌توان به مشاهده روی آورد، اما بهره‌گیری از روایت معلمان با در نظر گرفتن صلاحیت آنان، می‌تواند با پوشش و سرعت بیشتری همراه باشد. به در نظر گرفتن این موضوع، در این بررسی معلمان به عنوان منبع اطلاعی و پرسشنامه به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها مورد استفاده قرار گرفته است. معلمانی که به گزارش نحوه کارکرد خود در کلاس درس اقدام کرده‌اند، از میان دبیران رشته‌های مختلف شامل: ادبیات، تاریخ، جغرافیا و علوم اجتماعی شهرستان نقده به شیوه تصادفی (به دلیل زیاد بودن) انتخاب شده و تعداد آنها ۱۰۳ نفر بود. هویت ملی در این پرسشنامه در بردارنده پنج بعد، شامل بعد تاریخی، جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی و تاریخی است. از آنجا که در این بررسی، به برنامه درسی اجرا شده از بعد عناصر آن یعنی روش تدریس و ارزشیابی پرداخته شده است، لذا، در این پرسشنامه به بررسی میزان توجه هر یک از عناصر برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی پرداخته شده است. گزارش معلمان بر اساس طیف پنج نمره‌ای از یک تا پنج تنظیم شده بود که نمره یک بیانگر عدم توجه و نمره ۵ بیانگر توجه کامل بوده است.

برای محاسبه پایایی از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که پایایی پرسشنامه $\alpha = 0.98$ محاسبه شد. برای بررسی روایی پرسشنامه از نظرات چند تن از استادان و متخصصان کمک گرفته شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از جداول فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد، به منظور توصیف، از آزمون T تک نمونه‌ای و تحلیل واریانس چند سویه (MANOVA) برای استنباط آماری استفاده شده است.

یافته‌ها

جدول (۱): توزیع نمونه آماری دبیران بر اساس جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۵۶	۵۴/۴
زن	۴۷	۴۵/۶
جمع	۱۰۵	۱۰۰

ویژگیهای دموگرافیک گروه بررسی شده نشان می دهد که ۵۴/۴ در صد آزمودنی ها مرد و ۴۵/۶ درصد زن می باشند.

جدول (۲): توزیع نمونه آماری بر اساس رشته تحصیلی دبیران

رشته تحصیل	فراوانی	درصد
تاریخ	۲۱	۲۰/۴
جغرافیا	۲۳	۲۲/۳
علوم اجتماعی	۲۸	۲۷/۲
ادبیات	۳۱	۳۰/۱
جمع	۱۰۳	۱۰۰

همچنین ۲۰/۴ درصد این افراد در رشته تاریخ، ۲۲/۳ در صد در رشته جغرافیا، ۲۷/۲ درصد در رشته علوم اجتماعی و ۳۰/۱ درصد در رشته ادبیات مشغول تدریس بودند.

❖ آیا روش های تدریس برنامه درسی اجرا شده در دوره متوسطه از دیدگاه دبیران به ابعاد هویت ملی توجه دارد؟

برای پاسخگویی به این سؤال از آزمون t تک نمونه ای استفاده شد. (جدول ۳)

جدول (۳): نتایج آزمون t تک نمونه ای برای بررسی میزان توجه عنصر روش تدریس برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی

ابعاد هویت ملی	تعداد	میانگین نظری	میانگین تجربی	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی DF	سطح معنی داری Sig	میزان توجه
تاریخی	۱۰۳	۲۴	۱۶/۳۵	۷/۰۷	-۱۰/۹۵	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
جغرافیایی	۱۰۳	۲۱	۱۶/۴۲	۶/۱۷	-۷/۵۲	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
سیاسی	۱۰۳	۲۱	۱۴/۸۸	۶/۶۸	-۹/۲۷	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
فرهنگی	۱۰۳	۲۴	۱۴/۹۱	۸/۱۲	-۱۱/۳۵	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
اجتماعی	۱۰۳	۲۴	۱۶/۱۳	۸/۰۳	-۹/۹۲	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم

با توجه به داده های جدول (۳) t به دست آمده در سطح آلفا ۰/۰۵ معنادار است. ($P \leq ۰/۰۰۰$) بنا براین برنامه درسی اجرا شده در عنصر روش تدریس، در دوره متوسطه در حد مورد انتظار، به ابعاد هویت ملی توجه ندارد.

❖ آیا ارزشیابی برنامه درسی اجرا شده در دوره متوسطه از دیدگاه دبیران به ابعاد هویت ملی توجه دارد؟

برای پاسخ به این سؤال از آزمون t استودنت استفاده شد.

جدول (۴): نتایج آزمون t تک نمونه‌ای برای بررسی میزان توجه عنصر ارزشیابی برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی

ابعاد هویت ملی	تعداد	میانگین نظری	میانگین تجربی	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی DF	سطح معنی‌داری Sig	میزان توجه
تاریخی	۱۰۳	۲۴	۱۴/۹۲	۷/۲۰	-۱۲/۷۸	۱۰۲	۰/۰۰۰	خیلی کم
جغرافیایی	۱۰۳	۲۱	۱۴/۵۹	۶/۸۴	-۹/۵۰	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
سیاسی	۱۰۳	۲۱	۱۳/۱۹	۶/۹۹	-۱۱/۳۲	۱۰۲	۰/۰۰۰	کم
فرهنگی	۱۰۳	۲۴	۱۳/۵۷	۸/۳۳	-۱۲/۶۹	۱۰۲	۰/۰۰۰	خیلی کم
اجتماعی	۱۰۳	۲۴	۱۴/۸۴	۷/۶۹	-۱۲/۰۷	۱۰۲	۰/۰۰۰	خیلی کم

با توجه به داده‌های جدول (۴) t به دست آمده در سطح آلفا ۰/۰۵ معنادار است. ($P \leq ۰/۰۰۰$) بنا براین برنامه درسی اجرا شده در عنصر ارزشیابی، در دوره متوسطه در حد مورد انتظار، به ابعاد هویت ملی توجه ندارد.

❖ آیا بین میزان توجه عنصر روش تدریس برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی از دیدگاه دبیران مرد و دبیران زن

تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

جدول (۵): نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره بر تک تک متغیرهای وابسته

واریانس	عناصر برنامه درسی اجرا شده	ابعاد هویت ملی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین	F	سطح معنی‌داری
گروه		تاریخی	۴۰/۳	۱	۴۰/۳	۰/۸۰	۰/۳۷
		جغرافیایی	۳/۸۵	۱	۳/۸۵	۰/۱۰	۰/۷۵
		سیاسی	۱۹/۷	۱	۱۹/۷	۰/۴۳	۰/۵۰
		فرهنگی	۴۰۰/۰	۱	۴۰۰/۰	۶/۳۸	۰/۰۱
		اجتماعی	۶۵۷/۴	۱	۶۵۷/۴	۱۱/۱۸	۰/۰۰
خطا		تاریخی	۵۰۶۹/۳	۱۰۱	۵۰/۱		
		جغرافیایی	۳۸۷۹/۳	۱۰۱	۳۸/۴		
		سیاسی	۴۵۴۴/۸	۱۰۱	۴۴/۹		
		فرهنگی	۶۳۲۸/۱	۱۰۱	۶۲/۶		
		اجتماعی	۵۹۳۴/۶	۱۰۱	۵۸/۷		
کل		تاریخی	۳۲۶۷۵	۱۰۳			
		جغرافیایی	۳۱۶۷۸	۱۰۳			
		سیاسی	۲۷۳۸۱	۱۰۳			
		فرهنگی	۲۹۶۳۴	۱۰۳			
		اجتماعی	۳۳۴۱۰	۱۰۳			

برای بررسی تفاوت میزان توجه دبیران مرد و زن به ابعاد هویت ملی از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که میزان توجه دبیران مرد و زن به ابعاد هویت ملی متفاوت است، و میزان توجه دبیران زن نسبت به دبیران مرد، به ابعاد هویت ملی بیشتر است.

❖ آیا بین میزان توجه عنصر ارزشیابی برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی از دیدگاه دبیران مرد و دبیران زن

تفاوت معنی‌داری وجود دارد؟

جدول (۶): نتایج آزمون تحلیل واریانس چند متغیره بر تک تک متغیرهای وابسته

واریانس	عناصر برنامه درسی اجرا شده	ابعاد هویت ملی	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین	F	سطح معنی داری
گروه	ارزشیابی	تاریخی	۶۴/۶	۱	۶۴/۶	۱/۲۴	۰/۲۶
		جغرافیایی	۱۰/۲	۱	۱۰/۲	۰/۲۱	۰/۶۴
		سیاسی	۱۵/۴	۱	۱۵/۴	۰/۳۱	۰/۵۷
		فرهنگی	۲۷۶/۶	۱	۲۷۶/۶	۴/۱۰	۰/۰۴
		اجتماعی	۳۲۶/۲	۱	۳۲۶/۲	۵/۷۶	۰/۰۱
خطا		تاریخی	۵۲۲۸/۷	۱۰۱	۵۱/۷		
		جغرافیایی	۴۷۶۴/۶	۱۰۱	۴۷/۱		
		سیاسی	۴۹۷۲/۶	۱۰۱	۴۹/۲		
		فرهنگی	۶۸۱۴/۵	۱۰۱	۶۷/۴		
		اجتماعی	۵۷۱۷/۳	۱۰۱	۵۶/۶		
کل		تاریخی	۲۸۲۲۹	۱۰۳			
		جغرافیایی	۲۶۷۰۷	۱۰۳			
		سیاسی	۲۲۹۱۹	۱۰۳			
		فرهنگی	۲۶۰۶۶	۱۰۳			
		اجتماعی	۲۸۷۴۱	۱۰۳			

برای بررسی تفاوت میزان توجه دبیران مرد و زن به ابعاد هویت ملی از آزمون تحلیل واریانس چند متغیره استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد که میزان توجه دبیران مرد و زن به ابعاد هویت ملی متفاوت است، و دبیران زن توجه بیشتری نسبت به دبیران مرد به ابعاد هویت ملی دارند.

بحث و نتیجه گیری

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در مجموع، برنامه درسی اجرا شده در دوره متوسطه، در حد مورد انتظار به ابعاد هویت ملی توجه ندارد، هر چند که میزان توجه به ابعاد هویت ملی در عناصر برنامه درسی اجرا شده متفاوت است و از این حیث بین دبیران مرد و دبیران زن، تفاوت دیده می‌شود. نتایج تحقیق عبدی و لطفی (۱۳۸۷) بیان می‌کند که کتابهای تاریخ دوره متوسطه، رویکرد و محتوای لازم، برای تقویت هویت ملی را ندارند. همچنین نتایج یافته‌های کرمی (۱۳۸۷) و شیخاوندی (۱۳۸۳) که به ترتیب محتوای کتاب‌های علوم اجتماعی و کتاب‌های دوره راهنمایی و متوسطه را مورد بررسی قرار داده اند نشان می‌دهد که در این کتابها نیز به هویت ملی کمتر توجه شده است. با توجه به نتایج این تحقیقات، می‌توان بیان کرد که به دلیل ارتباط بین برنامه های درسی و همچنین وجود رابطه بین عناصر برنامه‌های درسی، عدم توجه به ابعاد هویت ملی در سطوح بالای برنامه‌درسی و عناصر آن، عدم توجه به این ابعاد را در سطوح پایین در پی خواهد داشت. زمانی که در اهداف و محتوای برنامه درسی قصد شده توجه کمی به ابعاد هویت ملی می‌شود به تبع آن در برنامه‌درسی اجرا شده نیز به این امر توجهی نخواهد شد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که دبیران توجه کمی به ابعاد هویت ملی در روش‌های تدریس دارند، از دلایل این امر می‌توان به نبود محتوای لازم جهت ارائه در کلاس درس اشاره کرد، و نیز می‌توان به عدم آشنایی دبیران با روش های تدریس مناسب جهت تقویت هویت ملی اشاره کرد. همچنین نتایج پژوهش نشان می‌دهد که ارزشیابی انجام شده در دوره متوسطه، توجه بسیار کمی به ابعاد هویت ملی دارد. که از دلایل این بی‌توجهی می‌توان به استفاده از روش‌های بسیار معمولی و رایج ارزشیابی و پرداختن ارزشیابی‌ها به اعمالی در سطح علم و فهم دانش‌آموزان اشاره کرد. که این گونه ارزشیابی‌ها سبب می‌شوند که دانش‌آموزان مجبوری مطالب را به صورت طوطی‌وار حفظ کنند و از نهادینه شدن مطالب ارائه شده باز می‌دارند. از دلایل دیگر بی‌توجهی عنصر ارزشیابی برنامه‌درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی، می‌توان به عدم توجه سایر عناصر برنامه‌درسی به این موضوع اشاره کرد. نتایج دیگر تحقیق این بود که تفاوت معناداری بین میزان توجه برنامه درسی اجرا شده به ابعاد مختلف هویت ملی از دیدگاه دبیران مرد و دبیران زن وجود دارد. به این ترتیب که میزان توجه دبیران زن نسبت به دبیران مرد بیشتر است. با توجه به متمرکز بودن نظام آموزشی کشور ما، محتوای برنامه های درسی در سطوح بالا تدوین می‌شود و این محتوا برای دبیران مرد و زن یکسان می‌باشد، بنابراین نمی‌توان محتوای ارائه شده در قالب کتاب‌های درسی را در این امر دخیل دانست. به نظر می‌رسد عامل جنسیت نقش اساسی در این زمینه داشته باشد، همانطور که نتایج تحقیق دارابی (۱۳۸۳) بیانگر این است که دختران با هویت ملی (۶۵٪) درصد در مقایسه با پسران با هویت ملی (۴۳٪) هویت ملی قوی‌تری دارند. با توجه به این مسئله لزوم آموزش و توجه به ابعاد هویت ملی، چه در بین دبیران مرد و چه در بین دانش‌آموزان پسر ضروری به نظر می‌رسد.

پیشنهاده‌ها

- ۱- با توجه به اهمیت اندک برنامه درسی اجرا شده به ابعاد هویت ملی، در این پژوهش پیشنهاد می‌شود که به علت نقش مهم معلم در برنامه درسی اجرا شده، کلاس‌ها و کارگاه‌های آموزشی برای معلمان طراحی شود، همچنین، از طریق روش‌های دیگر نظیر: ارسال مواد آموزشی، مجله و راه اندازی سایت، مهارت‌های مورد نیاز و آموزش‌های لازم به آنان داده شود.
- ۲- پیشنهاد می‌شود با توجه به نتایج تحقیق که نشان می‌دهد دبیران مرد توجه کمتری به ابعاد هویت دارند، آموزش‌های بیشتری نسبت به این قشر در نظر گرفته شود.
- ۳- با توجه به نتیجه حاصل از پژوهش که شامل توجه بسیار کم روش تدریس به کار گرفته شده به ابعاد هویت ملی بود، پیشنهاد می‌شود که در روش‌های تدریس، ارائه مطالب بیشتر به صورت استفاده از امکانات سمعی و بصری و متنوع باشد.
- ۴- چون دریافتیم که ارزشیابی به کار گرفته شده به ابعاد هویت ملی توجه ندارد، پیشنهاد می‌شود در ارزشیابی‌های کلاسی، با توجه به مفهومی بودن مبحث هویت ملی، بیشتر از سؤالات باز پاسخ استفاده شود.

منابع

- ۱- بیرو، آ (۱۳۷۰)، فرهنگ علوم اجتماعی، تهران: انتشارات کیهان، چاپ دوم.
- ۲- حاجیانی، ابراهیم (۱۳۷۹). تحلیل جامعه‌شناختی هویت ملی در ایران و طرح چند فرضیه، فصلنامه مطالعات ملی (۵): ۱۹۳-۳۲۸.
- ۳- خدا یار، ابراهیم و فتحی، اعظم (۱۳۸۷)، هویت‌های جمعی وجهانی شدن، فصلنامه علوم اجتماعی، ۲۴: ۱-۲۶.
- ۴- شیخاوندی، داور (۱۳۸۳)، هویت‌های جنسیتی در کتب تعلیمات اجتماعی ابتدایی و راهنمایی، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۲۲(۳): ۹۲-۶۰.
- ۵- صالحی عمران، ابراهیم و دیگران (۱۳۸۷)، بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های هویت ملی در کتاب‌های درسی دوره راهنمایی، فصلنامه مطالعات ملی، ۹(۴): ۱۹-۲۰.
- ۶- طالبزاده، محسن و همکاران (۱۳۸۸)، جایگاه پرورش تفکر انتقادی در برنامه درسی اجرا شده دوره متوسطه. فصلنامه علوم تربیتی، ۱۳(۱۴)، ۱۲۴-۱۰۵.
- ۷- طالبی، سکینه (۱۳۷۸)، تحول هویت ملی دانش آموزان دختر دوره‌های تحصیلی ابتدایی و راهنمایی و متوسطه شهر تهران پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۸- عبدی، عطالله و لطفی، مریم (۱۳۸۷)، جایگاه هویت ملی در کتب درسی آموزش و پرورش، مورد مطالعه: کتاب تاریخ دوره دبیرستان. فصلنامه مطالعات ملی، ۹(۳)، ۷۲-۵۳.
- ۹- فتحی واجارگاه، کورش (۱۳۸۴). اصول برنامه‌ریزی درسی. ایران زمین، چاپ سوم، تهران.
- ۱۰- مژگانی، حمیده (۱۳۸۹)، ارزیابی هویت ملی دانشجویان دانشگاه تبریز، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهرا.
- ۱۱- میر محمدی، داوود (۱۳۸۳)، گفتارهایی در هویت ملی ایران، تهران: تمدن ایرانی.

12- Anderson, B. (1991), Imagined communities: Reflections on the origins and spread of nationalism. London: Verso.

13- Gellner, E. (1983). Nations and Nationalism. Oxford: Blackwell.

14- Kim, H, J (2004) National Identity in Korean curriculum, Canadians social studies, vol.38 (3):74-89.

15- Parmenter, L.(1999) constructing National Identity in a changing world: Perspectives in Japanese Education British journal of sociology of Education, vol, 20(4): 453-463.

16- Purdie, N. & Wills, L. (2007) "Australian National Identity: Young people, Conceptions of What It Means to be Australian", National Identities Vol. 9, NO.